

SL

SL

SL

EVROPSKA KOMISIJA

Bruselj, 22.12.2010
COM(2010) 783 konč.

POROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

Spomin na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi v Evropi

1. UVOD

Vedno v preteklosti sta bili posledici totalitarnih režimov kršenje temeljnih pravic in popolno zanikanje vsega, kar je v kakršni koli povezavi s človeškim dostojanstvom. Večina držav članic je imela v svoji zgodovini kakšno takšno tragično obdobje. Kakor je bilo zapisano v berlinski izjavi iz leta 2007 ob petdeseti obletnici podpisa rimskih pogodb, je zdaj evropsko združevanje „*dokaz, da so nas krvavi spopadi in žalostna zgodovina izučili. Danes živimo skupaj tako kot nikoli poprej.*“

Spomin na evropsko zgodovino je skupna dediščina vseh Evropejcev, danes in v prihodnosti. Spravo z zapuščino zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, lahko dosežemo le tako, da spomin razširjamo naprej in ga ohranjamo. V stockholmskem programu¹ je poudarjeno, da je „*Unija območje skupnih vrednot, ki niso združljive z zločini proti človeštvu, genocidom in vojnimi zločini, vključno z zločini totalitarnih režimov. Vsaka država članica ima svoj pristop do tega vprašanja, vendar mora biti v interesu sprave spomin na te zločine kolektiven spomin, ki je skupen vsem nam in, če je le možno, si moramo vsi prizadevati za njegovo ohranjanje. Unija mora pri tem imeti spodbujevalno vlogo.*“

Svet je novembra 2008 sprejel Okvirni sklep o boju proti nekaterim oblikam in izrazom rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi. Okvirni sklep je omejen na kazniva dejanja, storjena na podlagi rase, barve kože, vere, porekla ali nacionalne ali etnične pripadnosti. Ne zajema pa kaznivih dejanj, storjenih iz drugih razlogov, npr. zagrešenih s strani totalitarnih sistemov. V izjavi, dodani k zapisniku Sveta ob sprejetju Okvirnega sklepa, je Komisija pozvana, naj v dveh letih po začetku veljavnosti okvirnega sklepa preuči, ali so potrebni dodatni instrumenti, ki bi obravnavali javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, ki ni opredeljena glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, temveč glede na druga merila, na primer socialni status ali politično prepričanje, in o tem poroča Svetu. Ta poziv je bil ponovljen v stockholmskem programu.

Kako pomembno je ohranjati spomin na preteklost, je poudaril tudi Evropski parlament v Resoluciji z dne 2. aprila 2009 o „evropski zavesti in totalitarizmu“. Evropski parlament poudarja, da je to posebno pomembno, saj brez resnice in spomina ni sprave.

Države članice se še vedno srečujejo z občutljivim in zapletenim vprašanjem, kako bi bilo najboljše prikazati resnična dejstva in zapisati zgodovino, da bi se lahko prihodnje generacije učile o grozotah in zločinih, ki so se zgodili v preteklosti. Vsaka država članica je našla svoj način reševanja teh vprašanj in Komisija lahko olajša ta proces s spodbujanjem razprav in izmenjav izkušenj ter podpiranjem najboljših praks.

Cilj tega poročila je predstaviti, kako namerava Komisija pomembno prispevati k temu procesu in zagotoviti podlago za nadaljnje razprave o tem, kako lahko Evropska unija pripomore k ohranjanju spomina na zločine totalitarnih režimov. Komisija se namerava tudi odzvati na poziv Sveta, naj poroča o potrebi o dodatnih instrumentih na tem področju.

---

¹ Sprejel Evropski svet 10. in 11. decembra 2009 (UL C 115 , 4.5.2010, str. 1–38).

1.1. Priprava poročila

Da bi pripravila to poročilo, je Komisija sprejela več pripravljalnih pobud. Novembra 2007 je organizirala seminar na visoki ravni v Bruslju z naslovom „Kako se spoprijeti s spominom na totalitarne režime v Evropi: žrtve in sprava“².

V izjavi, dodani k zapisniku Sveta ob sprejetju Okvirnega sklepa, je bilo navedeno, da bo Komisija organizirala javno evropsko obravnavo genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi in tudi osebe, ki jih javno opravičujejo, zanikajo, grobo izkrivljajo ali zmanjšujejo njihov pomen. Poleg tega je bilo poudarjeno, da je treba ustrezno obravnavati krivice in po potrebi vložiti predlog Okvirnega sklepa o teh kaznivih dejanjih. To obravnavo sta v Bruslju 8. aprila 2008 skupaj organizirala Komisija in slovensko predsedstvo³.

Komisija je leta 2009 financirala študijo neodvisnega inštituta z namenom, da bi se pripravil dejanski pregled metod, ki jih države članice uporabljajo pri reševanju vprašanj v zvezi s spominom na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi⁴. Ta študija na temo, kako države članice obravnavajo vprašanje spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi v Evropi („*Study how the memory of crimes committed by totalitarian regimes in Europe is dealt with in the Member States*“) (v nadaljnjem besedilu: študija), je bila dokončana na začetku leta 2010. Poslana je bila državam članicam in Evropskemu parlamentu ter je na voljo na spletni strani Komisije.

Državam članicam je bil maja 2010 poslan vprašalnik, da bi pridobili podatke o razmerah v državah članicah v zvezi s spominom na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi⁵.

2. SPOMIN NA ZLOČINE, KI SO JIH ZAGREŠILI TOTALITARNI REŽIMI – STANJE V DRŽAVAH ČLANICAH

2.1. Pregled

Študija kaže, da so vse zadevne države članice sprejele ukrepe, s katerimi obravnavajo zapuščino zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi. Države članice so uporabile različne pristope glede na svojo zgodovino, posebne okoliščine, kulturo in pravne sisteme. Študija kaže, da ni enega modela, ki bi ustrezal vsem, in da je kombinacija instrumentov in metod, ki se uporabljajo v vsaki državi članici (pravica za žrtve, pravica za storilce kaznivih dejanj, raziskovanje resničnih dogodkov, ohranjanje spomina, pobude ozaveščanja itd.), odvisna od

---

² Cilj seminarja je bil pomagati Komisiji bolj spoznati različne vidike v zvezi s temi vprašanji in opredeliti teme, o katerih se bo razpravljalo na javni evropski obravnavi.

³ Na obravnavi sta bili izpostavljeni ključni vprašanji priznavanja in sprave. Slovensko predsedstvo je objavilo poročila s te obravnave: „*Crimes committed by totalitarian regimes. Reports and proceedings of the 8 April European public hearing on crimes committed by totalitarian regimes*,“ („Zločini, ki so jih zagrešili totalitarni sistemi. Poročila in protokoli z javne evropske obravnave zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, z dne 8. aprila“) ki jih je uredil Peter Jambrek.

⁴ Študija na temo, kako države članice obravnavajo vprašanje spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi v Evropi. Predložil prof. dr. Carlos Closa Montero. Institute for Public Goods and Policy. Centre of Human and Social Sciences. CSIC. Madrid, Spain. http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/rights/studies/docs/memory_of_crimes_en.pdf.

⁵ Na vprašalnik je odgovorilo 16 držav članic: LV, LT, EE, PL, HU, SK, SL, BG, RO, BE, IRL, SE, FI, PT, ES, DE.

razmer v zadevni državi članici. Tudi države članice, ki so imele enake totalitarne režime, imajo lahko dokaj različne instrumente, ukrepe in prakse.

Pravica za žrtve je pomembna za uspešen prehod s totalitarizma v demokracijo. Glavna orodja za doseg tega cilja so med drugim sojenje storilcem kaznivih dejanj, mehanizmi ugotavljanja resničnih dejstev, odpiranje arhivov, postopki lustracije, rehabilitacija žrtev in nadomestila zanje ter povrnitev zaplenjenega premoženja. Študija kaže tudi, kako raznolike so vključene zainteresirane strani, zlasti NVO, druge pravne osebe zasebnega prava in organe javne uprave. Estonija, Latvija, Poljska in Slovenija so na primer ustanovile uradne organe s splošno pristojnostjo, druge države članice pa so ustanovile specializirane organe.

Prav tako je ključnega pomena ohranjanje in razširjanje spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, zlasti da bi mlajše generacije informirali o pomenu spodbujanja demokracije in temeljnih pravic. Študija kaže, da je to prepričanje ena od maloštevilnih stalnic po celotni EU, ki se pojavljajo pri obravnavanju zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi. Dobro ohranjen, organiziran in dostopen spomin na grozote iz preteklosti lahko postane pravi instrument ozaveščanja in izobraževanja. Študija razkriva tudi ključno vlogo NVO na tem področju.

2.2. Izobraževanje in ozaveščanje

Izobraževanje za aktivno državljanstvo ima pomembno vlogo pri spodbujanju državljskih kompetenc in demokratičnih vrednot mladih. Nedavne raziskave so pokazale, da obstaja pozitivna in pomembna korelacija med izobraževanjem in aktivnim državljanstvom. Pobude, namenjene informiranju in izobraževanju o preteklosti, vključujejo obiske muzejev in mest, kjer so nacisti množično mučili in pobijali, predvajanje filmov in dokumentarcev v šolah ter podporo kulturnim dejavnostim in umetniškim stvaritvam. Na podlagi informacij, ki jih je prejela Komisija, se zdi, da dejavnosti v zvezi z ozaveščanjem in izobraževanjem o zločinih, ki so jih zagrešili totalitarni komunistični režimi, izvajajo le zadevne države članice.

Spominske plošče in spomeniki v spomin na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, obstajajo praktično v vseh državah članicah. Mesta, kjer so nacisti množično mučili, koncentracijska taborišča in taborišča smrti najdemo v skoraj vseh državah članicah, ki so izkusile totalitarizem. V nekaterih državah članicah so na primer postavili specializirane muzeje, v katerih so prikazali zločine, ki so jih zagrešili totalitarni komunistični režimi (na primer na Češkem, v Estoniji, na Madžarskem, v Latviji, Litvi in Romuniji).

2.3. Dnevi spomina

Študija poudarja, da so lahko dnevi spomina o istih dogodkih v državah članicah določeni na različne datume. 18 držav članic se spominja holokavsta 27. januarja (mednarodni dan spomina na holokavst), medtem ko je 6 držav članic izbralo drug datum. Pet držav članic je razglasilo dan spomina na žrtve totalitarnih režimov (23. avgust), kakor je predlagal Evropski parlament.

2.4. Raziskovalni projekti

Študija kaže, da na tem področju obstaja veliko raziskovalnih tem in se izvaja veliko projektov. V nekaterih državah članicah so uradni organi razvili obširne raziskovalne programe. Univerze, zasebne institucije in fundacije so razvile bolj specifične projekte. Raziskovalni projekti se osredotočajo zlasti na ugotavljanje zgodovinskih dejstev o totalitarnih zločinih ali na analizo politik na področju prehodnega pravosodja. Raziskave o

zločinih, ki so jih zagrešili totalitarni komunistični režimi, so bistveno bolj razvite v državah članicah, ki so take zločine izkusile.

2.5. Simboli totalitarizma

Iz študije je razvidno, da so zadevne države članice sorazmerno hitro odstranile vse simbole, povezane z njihovo represivno preteklostjo (npr. spremenile so imena ulic, odstranile simbole z javnih mest itd.). V nekaterih državah članicah je uporaba simbolov, povezanih s totalitarnimi režimi, izrecno zakonsko prepovedana. V treh državah članicah (Madžarka, Litva in Poljska) se ta prepoved na primer nanaša na uporabo simbolov komunistične preteklosti.

2.6. Pravni okvir za zanikanje zločinov

Študija in odgovori na vprašalnike, ki jih je Komisija poslala državam članicam, razkrivajo zapletenost pristopov in razlike med njimi, kar zadeva veljavne pravne okvire v državah članicah v zvezi z vprašanjem javnega opravičevanja, zanikanja ali grobega zmanjševanja pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, **ki ni opredeljena** glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, **temveč glede na druga merila**, na primer socialni status ali politično prepričanje⁶. Študijo lahko povzamemo na naslednji način.

Štiri države članice imajo nacionalno zakonodajo o zanikanju zločinov, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, kar izrecno vključuje zločine totalitarnih komunističnih režimov:

- Češki kazenski zakonik vsebuje posebno kaznivo dejanje za osebo, ki javno zanika nacistični ali komunistični genocid ali druge zločine nacistov ali komunistov proti človeštvu, dvomi o njih, jih odobrava ali jih skuša opravičevati⁷.
- Na Poljskem je javno zanikanje nacističnih in komunističnih zločinov ter drugih kaznivih dejanj zoper mir in človeštvo ali vojnih zločinov, ki je v nasprotju z dejstvi, kaznivo dejanje⁸.
- Na Madžarskem so javno zanikanje genocida in drugih zločinov proti človeštvu, ki so jih zagrešili nacionalni socialistični in komunistični režimi, ter dvom o njih in grobo zmanjševanje njihovega pomena kazniva dejanja⁹.
- V Litvi je javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena mednarodnih zločinov in zločinov ZSSR ali nacistične Nemčije, storjenih zoper Republiko Litvo ali njene prebivalce, kaznivo dejanje¹⁰.

V drugih državah članicah, razen Latvije¹¹, si je nemogoče ali težko predstavljati situacijo, v kateri bi bilo javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida,

---

⁶ Študija prikazuje sistematičen pregled stanja po državah članicah (glej odstavek 3.3).

⁷ Novi kazenski zakonik (z začetkom veljavnosti 1. januarja 2010), odstavek 405.

⁸ Člen 55 Akta o ustanovitvi inštituta nacionalnega spomina – Komisija za pregon zločinov zoper poljski narod z dne 18. decembra 1998.

⁹ Dopolnilo h Kazenskemu zakoniku, ki je začelo veljati 24. julija 2010.

¹⁰ Člen 170 Kazenskega zakonika.

¹¹ Latvija v odgovoru na vprašalnik navaja, da bi bilo mogoče na podlagi členov 74 in 71 Kazenskega zakonika zanikanje genocida, zločine proti človeštvu, kazniva dejanja zoper mir in vojne zločine, storjene med drugim zaradi političnega prepričanja ali pripadnosti družbenemu razredu, obravnavati kot kaznivo dejanje.

zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, ki ni opredeljena glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, temveč glede na druga merila, kaznivo. Vzroki za to so, da ni zakonodaje o zanikanju genocida, zločinov proti človeštvu ali vojnih zločinov (ne glede na razloge), da obtožbe za takšno ravnanje izključujejo razloge družbenega položaja ali političnih prepričanj ali da bi takšna obtožba omejevala svobodo izražanja. Vendar nekateri odgovori na vprašalnik omenjajo, da ni mogoče izključiti obtožbe na podlagi drugih kazenskopravnih določb, na primer na podlagi prepovedi spodbujanja k sovraštvu ali kršenja „spomina na umrle“.

Študija in odgovori na vprašalnik kažejo, da nacionalno sodišče v nobenem primeru ne bi obsodilo osebe za javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, ki ni opredeljena glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, temveč glede na druga merila.

3. UKREPI NA RAVNI EU ZA OHRANJANJE IN SPODBUJANJE SPOMINA

Evropski parlament je v Resoluciji z dne 2. aprila 2009 poudaril pomen vprašanja spodbujanja spomina na totalitarne zločine. Svet za splošne zadeve je 16. junija 2009 sprejel sklepe, v katerih je navedel, „da je treba zaradi povečanja evropske osveščenosti o zločinih, ki so jih zakrivali totalitarni režimi, ohraniti spomin na bolečo evropsko preteklost, saj bi bilo brez obujanja tega spomina težko doseči spravo“.

Na obravnavi, ki sta jo organizirala Komisija in slovensko predsedstvo aprila 2008, je bila izražena tudi ideja spodbujanja skupnega spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, po celotni EU. Na tej obravnavi in drugih konferencah je prevladalo trdno prepričanje, da bi morale biti države članice iz Zahodne Evrope bolj seznanjene s tragično preteklostjo držav članic v Vzhodni Evropi.

Pomen tega vidika je bil izpostavljen tudi na več mednarodnih konferencah, na primer na mednarodni konferenci v češkem senatu junija 2008, ki je sprejel deklaracijo o evropski vesti in komunizmu („praška deklaracija“), konferenci o zločinih komunizma, ki jo je februarja 2010 organiziral inštitut za študije o totalitarnih režimih, ali konferenci „Evropa 70 let po paktu Molotov-Ribbentrop“, ki so jo oktobra 2009 organizirale baltske države pod okriljem predsednika Evropskega parlamenta. V Evropskem parlamentu je bila ustanovljena neformalna skupina poslancev Evropskega parlamenta za spravo evropskih zgodovinskih diskurzov, katere glavni cilj je zgladiti nasprotja različnih zgodovinskih diskurzov v Evropi in ustvariti enoten evropski spomin na preteklost.

Na teh dogodkih je bilo oblikovanih več pozivov k ukrepanju, ki so se nanašali na ohranjanje spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni komunistični režimi, in spodbujanje ozaveščenosti v zvezi z njimi. Med številnimi različnimi ukrepi in pričakovanji velja omeniti „Prispevek prve evropske obravnave o zločinih, ki so jih zagrešili totalitarni režimi,“ ki ga je podpisalo veliko udeležencev na obravnavi z 8. aprila¹².

Evropski parlament je v Resoluciji z 2. aprila 2009 pozval k razglasitvi 23. avgusta za vseevropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov, da bomo lahko

---

¹² Vključeno v poročilo in protokole obravnave, ki jih je objavilo slovensko predsedstvo (glej zgoraj).

dostojanstveno in nepristransko počastili njihov spomin. V Estoniji, Latviji, Litvi, Sloveniji in na Švedskem je ta dan spomina že obstajal.

Komisija se je zavezala, da bo v skladu s svojimi pristojnostmi prispevala k spodbujanju spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi v Evropi. Komisija meni, da je pomembno zapolniti vrzeli v poznavanju totalitarne preteklosti vseh držav članic, zlasti kar zadeva obdobje, ki sta ga Vzhodna in Zahodna Evropa preživljali različno. Spomin na tragično preteklost in zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, ter ozaveščanje v zvezi s temi dogodki bi morala zblížati Evropejce. Pomembno je prispevati k priznavanju in podpori vseh žrtev totalitarnih režimov, ki so opustošili Evropo. Komisija lahko olajša izmenjavo izkušenj in praks na tem področju. To bo tudi potrdilo pomen vrednot spoštovanja človeškega dostojanstva, svobode in demokracije, na katerih temelji Evropska unija.

3.1. Uporaba vseh možnosti finančnih programov EU

Komisija je pripravljena uporabiti svoje finančne programe, da bi pomagala zainteresiranim stranem ohranjati in spodbujati spomin na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi. Financiranje EU je lahko še posebno primerno za spodbujanje čezmejnih in evropskih projektov.

3.1.1. Program „Evropa za državljane“

Ukrep 4, „Aktivno evropsko spominjanje“, iz programa Evropa za državljane¹³ je namenjen ohranjanju spomina na žrtve nacizma in stalinizma ter izboljšanju poznavanja dogodkov v taboriščih in na drugih mestih množičnih pobojev civilistov. Ta ukrep podpira projekte za ohranjanje glavnih krajev in spomenikov, ki so povezani z množičnimi deportacijami, nekdanjih koncentracijskih taborišč in drugih krajev, kjer so nacisti množično mučili in pobijali, arhivov z dokumentacijo o teh dogodkih, pa tudi za ohranjanje spomina na žrtve ter na tiste, ki so v skrajno težkih razmerah reševali ljudi pred holokavstom. Namenjen je tudi projektom za žalne slovesnosti v spomin na žrtve množičnega pobijanja in množičnih deportacij, ki so povezane s stalinizmom, ter ohranjanje spomenikov in arhivov, ki te dogodke dokumentirajo. Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa v Prilogi „Aktivnemu evropskemu spominjanju“ namenja približno 4 % skupnih sredstev programa (skupni znesek za obdobje 2007–2013 znaša 215 milijonov EUR).

- Glede na strateški pomen spodbujanja vrednot, na katerih temelji Unija, in ob upoštevanju vse številnejših kakovostnih predlogov, bo Komisija za prihodnji program v obdobju 2014–2020 preučila, kako bi lahko za ta ukrep v prihodnosti namenili dovolj sredstev. Komisija je že začela pripravljati naslednjo generacijo programa.
- Komisija v okviru strukturiranega dialoga, ki je del programa Evropa za državljane, preučuje možnost organizacije rednih sestankov, namenjenih Aktivnemu evropskemu spominjanju, na katerih bi izmenjali izkušnje in analizirali najboljše prakse ter bi se jih udeležili ključni upravičenci in zainteresirane strani, vključno z akademskimi in neodvisnimi raziskovalci in strokovnjaki na tem področju.

---

¹³ Sklep št. 1904/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. decembra 2006 o uvedbi programa Evropa za državljane za obdobje 2007–2013.

3.1.2. Drugi programi Evropske unije

K spodbujanju spomina na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, lahko prispevajo tudi drugi programi:

- **Sedmi okvirni program za raziskave in tehnološki razvoj.** Ta program lahko financira ukrepe v zvezi z evropsko totalitarno preteklostjo. V delovni program za leto 2010 je v okviru tematskega področja 8 „Družbeno-ekonomske in humanistične znanosti“ vključen poseben razpis za zbiranje predlogov na temo: „Demokracija in sence totalitarizma in populizma: evropska izkušnja“¹⁴. S tem razpisom bo zagotovljena podpora obširnemu projektu, pri katerem bodo sodelovali raziskovalni inštituti v več državah članicah EU, da bi zblížali razlike med nasledstvi „razdeljenega kontinenta“, kjer ima vsaka skupina držav članic različne izkušnje z nedavnimi totalitarnimi režimi in se jih drugače spominja. Komisija je za to temo prejela 10 predlogov. Po opravljeni oceni neodvisnih strokovnjakov in postopku izbire zdaj potekajo pogajanja.
- **MEDIA 2007** je program, ki podpira evropski avdiovizualni sektor. Njegovi cilji so ohranjanje in krepitev evropske kulturne raznolikosti ter kinematografske in avdiovizualne dediščine, zagotavljanje dostopa evropskih državljanov do njiju, spodbujanje medkulturnega dialoga ter povečanje kroženja evropskih avdiovizualnih del v Evropski uniji in zunaj njenih meja. Program MEDIA 2007 lahko v skladu s temi cilji podpre filme in druga avdiovizualna dela, ki se ukvarjajo z vprašanji, povezanimi s totalitarno preteklostjo. Podpore tega programa je prejel na primer film „Življenje drugih“ („*Das Leben der Anderen*“). Financiranje v okviru programa MEDIA lahko vključuje tudi (vendar ne izključno) stroške podnaslavljanja avdiovizualnih del, kar je ključnega pomena za olajševanje kroženja avdiovizualnih del, ki se ukvarjajo z vprašanji totalitarne preteklosti, po državah članicah.
- **Podporni program za informacijske in komunikacijske tehnologije** podpira ciljno usmerjeno digitalizacijo kulturnega gradiva v okviru enega od ciljev v zvezi z *Europeano*¹⁵. Ta program bi lahko bil uporaben pri digitalizaciji vsebin v zvezi s totalitarnimi zločini (na primer knjig, avdiovizualnih gradiv, zvočnih zapisov, arhivskega gradiva). Projekte, ki jim bo financiranje namenjeno, morajo izvajati kulturne institucije iz različnih evropskih držav, teme morajo biti zanimive za širšo javnost ali pa mora biti vsebina državljanom na voljo prek Europeane takoj po digitalizaciji.
- **Program vseživljenjskega učenja EU** podpira transnacionalne projekte izobraževanja za aktivno državljanstvo s poudarkom na vrednotah strpnosti, boljšem poznavanju evropske zgodovine in kulturne dediščine ter demokratičnem delovanju. Komisija pripravlja tudi analitični model izobraževanja za aktivno državljanstvo z dvema sestavljenima kazalnikoma, enim za odrasle in drugim za državljanske večšine učencev. Delovna opredelitev aktivnega državljanstva, ki se uporablja pri dodeljevanju sredstev v okviru tega programa, je „sodelovanje v civilni družbi, skupnosti in/ali političnem življenju, ki poteka v medsebojnem spoštovanju, brez nasilja in v skladu s človekovimi pravicami in demokracijo“. Spodbujanje izobraževanja za aktivno državljanstvo v formalnem, priložnostnem in neformalnem učnem okolju omogoča posredovanje vrednot strpnosti, demokratičnega delovanja in medsebojnega spoštovanja v kulturnem in zgodovinskem

¹⁴ ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/wp/cooperation/ssh/h_wp_201001_en.pdf.

¹⁵ Večjezična spletna zbirka milijonov digitaliziranih prispevkov iz evropskih muzejev, knjižnic, arhivov in multimedijjskih zbirk.

smislu. Državljske kompetence, ki temeljijo na poznavanju konceptov demokracije, pravice, enakosti, državljanstva in človekovih pravic, so del evropskega referenčnega okvira ključnih kompetenc, ki ga je sprejel Svet za izobraževanje¹⁶ in se izvaja na nacionalni ravni.

- Komisija bo bolje seznanila potencialne upravičence, ki se ukvarjajo s spominom na totalitarne zločine, z možnostmi financiranja, ki jih ponujajo ti programi.

3.2. 23. avgust – vseevropski dan spomina

Vseevropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov, ki ga je razglasil Evropski parlament, zaenkrat praznujejo v Estoniji, Latviji, Litvi, Sloveniji in na Švedskem.

Komisija spodbuja države članice, naj preučijo možnost, da to pobudo uveljavijo v skladu s svojo lastno zgodovino in posebnostmi.

3.3. Platforma evropskega spomina in zavesti

Evropski parlament je v resoluciji z dne 2. aprila 2009 pozval k vzpostavitvi platforme evropskega spomina in vesti, ki bi zagotovila podporo pri povezovanju in sodelovanju med nacionalnimi raziskovalnimi inštituti, specializiranimi za totalitarno zgodovino, in k ustanovitvi vseevropskega dokumentacijskega/spominskega centra za žrtve vseh totalitarnih režimov. Pozval je tudi h krepitvi obstoječih zadevnih finančnih instrumentov, da bi podprli strokovne zgodovinske raziskave, povezane z zgoraj opisanimi vprašanji. Svet za splošne zadeve in zunanje odnose je v sklepih z dne 16. junija 2009 pozdravil to pobudo, ki bi zagotovila podporo pri povezovanju in sodelovanju med nacionalnimi organi, ki se ukvarjajo s preučevanjem totalitarnih režimov in spominom nanje. Povezovanje vseh akterjev iz vseh držav članic, vključno z akademskimi in neodvisnimi raziskovalci in strokovnjaki, da bi se izmenjale izkušnje, analize in najboljše prakse, vključno o tem, kako države članice spodbujajo kolektivni spomin prek izobraževalnih programov, se prispeva k večji ozaveščenosti in izmenjavi izkušenj na tem področju.

- Ta platforma bi lahko bila po enem letu formalnega pravnega obstoja upravičena do letne donacije za poslovanje v okviru programa Evropa za državljane. Komisija meni, da je pomembno, da pri izmenjavi izkušenj in najboljših praks sodelujejo vsi akterji iz vseh držav članic, vključno z akademskimi in neodvisnimi raziskovalci in strokovnjaki.

3.4. Usklajevanje na ravni EU?

Svet je pozval Komisijo, naj preuči, ali so potrebni dodatni instrumenti poleg Okvirnega sklepa o rasizmu in ksenofobiji, ki bi obravnavali javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, ki ni opredeljena glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, temveč glede na druga merila, na primer družbeni položaj ali politično prepričanje.

Člen 83 PDEU je pravna podlaga za opredelitev kaznivih dejanj in kazni na področjih posebno hudih oblik kaznivih dejanj s čezmejnimi posledicami zaradi narave ali učinkov teh dejanj ali zaradi posebne potrebe po skupnem boju proti njim. Ta področja navaja

---

¹⁶ UL L 394, 30.12.2006.

člen 83(1) PDEU. Javno opravičevanje, zanikanje ali grobo zmanjševanje pomena genocida, zločinov proti človeštvu in vojnih zločinov, ki so usmerjeni proti skupini ljudi, ki ni opredeljena glede na raso, barvo kože, vero, poreklo ali nacionalno ali etnično pripadnost, temveč glede na druga merila, ni eno od teh področij. Seznam področij lahko Svet glede na razvoj kaznivih dejanj soglasno razširi po odobritvi Evropskega parlamenta.

Študija je pokazala, da je trenutno vsaka država članica sprejela različne ukrepe (npr. pravica za žrtve, pravica za storilce kaznivih dejanj, ugotavljanje dejstev, ukrepi glede uporabe simbolov itd.) glede na posebne nacionalne okoliščine. Tudi države članice s podobnimi izkušnjami v zvezi s totalitarnimi režimi imajo lahko različne pravne instrumente, ukrepe in prakse, razlikuje pa se lahko tudi časovni okvir za njihovo sprejetje in izvajanje. Komisija zato meni, da na tej stopnji pogoji za uporabo te možnosti še niso izpolnjeni, vendar bo spremljala stanje na tem področju.

4. SKLEPNE UGOTOVITVE

Komisija je prepričana, da lahko Evropska unija v okviru svojih pristojnosti na tem področju prispeva k procesom obravnavanja zapuščine totalitarnih zločinov v državah članicah. Evropska unija je osnovana na spoštovanju temeljnih pravic in je vir nenehnega navdiha in spodbude za vse narode, ki se skušajo pomiriti s preteklim trpljenjem. Spomin na pretekle grozote mora biti skupno prizadevanje vseh v Evropski uniji, s katerim se bo uresničil stavek „vaša preteklost je naša preteklost“. Ohranjanje tega spomina je naša kolektivna dolžnost v znak spoštovanja do vseh žrtev, ki so trpele in umrle. Hkrati pa je morda to eden od načinov, da se to ne bi več zgodilo. Iz tega spomina Evropska unija črpa svojo zavezanost k demokraciji in spoštovanju temeljnih pravic ter k boju proti sodobnim izrazom nestrpnosti in ekstremizma.